

Störf talmeinafræðinga á miðstöðvum Reykjavíkurborgar

Rannveig Rós Ólafsdóttir
talmeinafræðingur MA

Stella Ingvarsdóttir
talmeinafræðingur MS

I þessari grein verður farið yfir það þegar talmeinafræðingar komu til starfa á þjónustumiðstöðvum Reykjavíkurborgar, þ.e. hvernig það kom til og hvernig hópurinn hefur breyst síðustu ár. Einnig verður greint frá helstu verkefnum talmeinafræðinga á þjónustumiðstöðvum (en þjónustumiðstöðvar skiptu um nafn í ársbyrjun 2021 og eru í dag kallaðar miðstöðvar).

Saga verkefnisins hjá Reykjavíkurborg

Tilurð þess að talmeinafræðingar voru upphaflega ráðnir inn á þjónustumiðstöðvar var sú að árið 2012 fundaði fyrrum skólastjóri, sem ráðinn hafði verið sem verkefnastjóri við þjónustumiðstöðina Miðgarð, með öllum skólastjórum grunnskóla hverfisins (Grafarvogi og á Kjalarnesi). Það sem fram kom sem rauði þráðurinn í því spjalli, voru áhyggjur skólastjóranna af framburði og málþroska margra nemenda og einnig hvernig kennarar og skólasamfélagið í heild gæti betur mætt námslegum og félagslegum þörfum þessara barna.

Haustið 2013 var því ákveðið að fara af stað með tilraunaverkefni til eins árs á vegum þjónustumiðstöðvarinnar Miðgarðs og allra grunnskóla í Grafarvogi og á Kjalarnesi um talmeinaþjónustu í hverfinu. Gerður var samningur þeirra á milli, þar sem Miðgarður borgaði 100% stöðu talmeinafræðings fyrir leikskóla hverfisins ásamt því að leggja til

vinnuástöðu á þjónustumiðstöð hverfisins. Grunnskólarnir greiddu fyrir stöður talmeinafræðinga í grunnskólum hverfisins. Það fór þannig að hver grunnskóli borgaði ákveðinn hluta af stöðu talmeinafræðings og úr varð að hægt var að auglýsa 155% stöðu talmeinafræðinga í grunnskólum. Í heildina var auglýst **255% staða talmeinafræðings fyrir þetta hverfi** þar sem þjónustumiðstöðin ákvað jafnframt að leggja til 100% stöðu fyrir leikskóla hverfisins. Þetta samkomulag var einsdæmi í sögu borgarinnar, en fram að þeim tíma höfðu verið starfandi talmeinafræðingar við nokkra grunnskóla hverfisins sem og í grunnskólum í öðrum hverfum, ýmist sem starfsmenn viðkomandi skóla eða sem verktakar.

Talmeinafræðingarnir Rannveig Rós Ólafsdóttir og Stella Ingvarsdóttir, hófu störf í ágúst þetta sama ár í 100% stöðu hvor. Litlu síðar, sama haust, var ráðið í þá 55% stöðu sem enn átti eftir að manna.

Mismunandi var hversu háa upphæð grunnskólarnir lögðu í verkefnið og reiknaðist stöðugildi talmeinafræðings við hvern skóla út frá því hve mikið hver skóli greiddi. Það var krafa grunnskólanna frá byrjun að talmeinafræðingar myndu hafa viðveru í skólunum. Það, hve mikla viðveru hver grunnskóli fékk, var reiknað út frá því hve mikið hann greiddi til verkefnisins. Grunnskólar hverfisins voru á þessum tíma sjö talsins, starfandi í níu húsum.

Ákveðið var á sama tíma að sinna einnig viðveru í leikskólum hverfisins. Leikskólar hverfisins voru alls 13 í 17 húsum.

Á þessum tíma voru starfandi sex **þjónustumiðstöðvar** á vegum Reykjavíkurborgar:

- **Miðgarður** – þjónustumiðstöð Grafarvogs og Kjalarness (ÞGK)
- **Vesturgarður** – þjónustumiðstöð Vesturbæjar (sameinaðist Miðborg og Hlíðum 2016 og varð að þjónustumiðstöð Vesturbæjar, Miðbæjar og Hlíða – ÞVMH)
- **Þjónustumiðstöð Árbæjar og Grafarholts** (ÞÁG) (sameinaðist Miðgarði í janúar 2022)
- **Þjónustumiðstöð Breiðholts** (ÞB)
- **Þjónustumiðstöð Laugardals og Háaleitis** (ÞLH)
- **Þjónustumiðstöð Miðbæjar og Hlíða** (sameinaðist Vesturgarði 2016)

Hautið 2013 var einnig ráðið í 100% stöðu talmeinafræðings á þjónustumiðstöð Breiðholts til þess að sinna leik- og grunnskólum í því hverfi. Sú staða var mönnuð fram til ársins 2015.

Hautið 2014 var tilraunaverkefnið í Grafarvogi og á Kjalarnesi framlengt um eitt ár. Þarna var orðið löngu ljóst að umfang og fjöldi þeirra skólastofnanna sem talmeinafræðingar áttu að sinna viðveru í, var allt of umfangsmikið. Því var ákveðið að breyta fyrirkomulaginu á þann veg að talmeinafræðingar myndu sinna leik- og grunnskólum hverfisins eftir ákveðnu lotufyrirkomulagi. En öllum skólum hverfisins skiptu talmeinafræðingarnir áfram á milli sín. Í lotufyrirkomulaginu fólst að helmingur skólanna (leik- og grunnskóla) fékk viðveru frá talmeinafræðingi fyrri hluta hvorrar annar fyrir sig og hinn helmingur skólanna fékk viðveru seinni hluta hvorrar annar. Á haustönn var viðveran 7 vikur fyrir hvern skóla en 9 vikur á vorönn, með tveggja vikna úrvinnslutímabili á milli lota.

Hautið 2015 var ekki lengur talað um verkefnið sem tilraunaverkefni, heldur talað um að þjónusta talmeinafræðinga væri komin til að vera.

Á þessum tíma voru aðeins starfandi talmeinafræðingar á einni þjónustumiðstöð borgarinnar (Miðgarði).

Sumarið 2018 fjölgaði í hópi talmeinafræðinga á þjónustumiðstöðvum þegar **fimm talmeinafræðingar** voru ráðnir inn á hinar fjórar þjónustumiðstöðvar borgarinnar,

þ.e. aðrar stöðvar en Miðgarð (ÞGK), til þess að þjónusta leikskóla í hverfum þeirra stöðva. En eins og áður hefur komið fram, var á þessum tíma búið að sameina tvær þjónustumiðstöðvar í borginni og stöðvarnar því orðnar fimm í stað sex áður. Þessi hópur talmeinafræðinga sem þarna hóf störf, var til að byrja með með sameiginlega vinnuástöðu á þjónustumiðstöð Vesturbæjar, Miðborgar og Hlíða (ÞVMH) þar til í **ársbyrjun 2019** þegar hver og einn talmeinafræðingur flutti starfstöð sína á viðkomandi þjónustumiðstöð.

Þegar hópur talmeinafræðinga á þjónustumiðstöðvum sem þjónustaði leikskólana stækkaði, var reynt að samræma talmeinaþjónustu á milli hverfa. T.d. var horfið var frá því að starfa eftir lotufyrirkomulagi í leikskólum. Talmeinafræðingarnir unnu málin eftir biðlista en voru ekki með fasta viðveru í leikskólum.

En í Grafarvogi og á Kjalarnesi voru talmeinafræðingar enn með fasta viðveru í grunnskólum hverfisins. Það sem einnig breyttist með með stækkandi hópi talmeinafræðinga, var það að eftirspurn eftir starfskröftum þeirra jókst til muna ásamt því að kallað var eftir að þeir myndu einnig sinna talmeinaþjónustu við grunnskóla í öðrum hverfum borgarinnar (en Miðgarði)..

Það var svo **sumarið 2020** sem velferðarsvið borgarinnar réði aðra **fimm talmeinafræðinga** til starfa, nú á allar fimm þjónustumiðstöðvarnar til þess að þjónusta grunnskóla hverfanna. Lengi hafði verið beðið eftir talmeinafræðingum til þess að þjónusta grunnskóla í öðrum hverfum en í Grafarvogi og á Kjalarnesi, þó svo að í nokkrum skólum hefðu áður verið starfandi talmeinafræðingar í verktöku og einnig í hlutastarfi eins og áður segir. Þegar þessir talmeinafræðingar tóku til starfa var horfið frá lotufyrirkomulagi í grunnskólum í Grafarvogi og á Kjalarnesi þar sem nú var hægt að bjóða upp á fasta viðveru talmeinafræðings við alla grunnskólana í því hverfi. En eins og áður sagði, hafði Grafarvogur og Kjalarnes þá sérstöðu að grunnskólar hverfisins borguðu aukalega fyrir þjónustuna af sínu eigin sérkennslufjármagni, 165% stöðu talmeinafræðinga við skólana og gátu talmeinafræðingar því boðið upp á fasta viðveru við alla grunnskóla í því hverfi. Talmeinafræðingar á öðrum þjónustumiðstöðvum störfuðu hins vegar eftir biðlistafyrirkomulagi eins og í leikskólunum en gátu ekki boðið upp á fasta viðveru í sínum grunnskólum.

Grunnskólarnir þrír í Grafarholti (sem upphaflega tilheyrðu Þjónustumiðstöð Árbæjar og Grafarholts en nú Austurmiðstöð) tóku sig til í **nóvember 2021** og bættu við sig 80% stöðu talmeinafræðings. Á svipuðum tíma var talmeinafræðingur ráðinn í fullt starf til Þjónustumiðstöðvar Vesturbæjar, Miðborgar og Hlíða (ÞVMH).

Í ársbyrjun 2022 sameinuðust

Þjónustumiðstöð Árbæjar og Grafarholts og Þjónustumiðstöð Grafarvogs og Kjalarness (Miðgarður) undir heitinu Austurmiðstöð. Þjónustumiðstöðvar borgarinnar voru því orðnar fjórar. Við þessa sameiningu varð til stærsti vinnustaður talmeinafræðinga hjá borginni sem telur í dag 10 talmeinafræðinga í 9,2 stöðugildum. Á sama tíma færðust talmeinafræðingar frá velferðarsviði borgarinnar til skóla- og frístundasviðs sem þeir nú tilheyra. Við þessi tímamót var einnig hætt að tala um Þjónustumiðstöðvar og er nú talað um miðstöðvar borgarinnar.

Haustið 2022 ákváðu grunnskólarnir í Árbæ og Grafarholti að taka sig saman á sama hátt og grunnskólarnir í Grafarvogi og á Kjalarnesi höfðu gert og bættu þeir við 155% stöðugildum talmeinafræðinga.

Leikskólar í hverfi Austurmiðstöðvar tóku sig einnig saman og bættu við 100% stöðu talmeinafræðings en sú staða er einnig greidd af fjármagni sem ætlað er til sérkennslu, líkt og gert hefur verið í grunnskólunum.

Enn stækkaði svo hópur talmeinafræðinga þegar Norðurmiðstöð bætti við sig tveimur stöðugildum talmeinafræðinga til þess að sinna leikskólum þess hverfis.

Í ársbyrjun 2023 bættist við 100% grunnskólastaða talmeinafræðings hjá Suðurmiðstöð og 100% staða talmeinafræðings til þess að sinna talmeinaþjónustu í leikskólum í hverfi Vesturmiðstöðvar.

Nú í ársbyrjun 2023 er 21 talmeinafræðingur starfandi á miðstöðvum borgarinnar í u.þ.b. 2000% stöðugildum, sem skiptast á eftirfarandi hátt:

- **Austurmiðstöð** (áður Miðgarður (ÞGK) og ÞÁG): 920% stöðugildi talmeinafræðinga, samtals 10 talmeinafræðingar.
- **Norðurmiðstöð** (áður ÞLH): 400% stöðugildi talmeinafræðinga, samtals 4 talmeinafræðingar.

- **Suðurmiðstöð** (áður ÞB): 360% stöðugildi talmeinafræðinga, samtals 4 talmeinafræðingar.
- **Vesturmiðstöð** (áður ÞVMH): 320% stöðugildi talmeinafræðinga, samtals 3 talmeinafræðingar.

Athugið að þegar þetta er skrifað eru ekki öll stöðugildi talmeinafræðinga fullmönnuð á öllum miðstöðvum borgarinnar.

Verkefni talmeinafræðinga á miðstöðvum Reykjavíkurborgar

Verkefni talmeinafræðinga á miðstöðvum borgarinnar eru mjög fjölbreytt og oft unnin í miklu samstarfi við aðrar fagstéttir. Þær fagstéttir sem talmeinafræðingar eru í hvað mestu samstarfi við, eru sérkennsluráðgjafar í leikskólum, sálfræðingar, hegðunarráðgjafar, kennsluráðgjafar í grunnskólum og félagsráðgjafar. Samvinna við þessar fagstéttir getur veitt heildstæðari mynd af getu barns og heimilisástæðum þess, sem mikilvægt er að taka tillit til þegar úrræði til heimilis og skóla eru gefin. Þar með eru meiri líkur á því að sú vinna, sem fer í gang með barnið eftir greiningu, skili tilætludum árangri.

Talmeinafræðingar sinna greiningum á tal- og málþroskavanda barna frá upphafi leikskólagöngu til loka grunnskóla. Stór hluti af starfi þeirra fer í að sinna ráðgjöf í framhaldi af greiningu til foreldra, kennara og annars starfsfólks leik- og grunnskóla ásamt starfsfólki frístundar. Einnig halda þeir fræðsluerindi fyrir áðurnefnda hópa um málþroska, málþroskavanda og hvernig hægt er að koma sem best til móts við börn með málþroskavanda.

Tví- og fjöltyngd börn eru sístækkandi hópur barna þar sem óskað er eftir þjónustu talmeinafræðinga. Mikið hefur verið kallað eftir fræðslu frá talmeinafræðingum um þennan hóp barna og hvernig leik- og grunnskóli getur sem best mætt þessum börnum í daglegu starfi.

Talmeinafræðingar á miðstöðvum borgarinnar hafa í gegnum árin lagt metnað sinn í að fá til sín talmeinafræðinema í starfsnám ásamt því að sinna handleiðslu nýútskrifaðra talmeinafræðinga. Það hefur verið einstaklega gefandi og lærdómsríkt að fá reglulega talmeinafræðinema í starfsnám ásamt því að handleiða nýútskrifaða talmeinafræðinga. Að mati undirritaðra hefur þetta kynnt vel starf talmeinafræðinga á miðstöðvum borgarinnar, gert miðstöðvarnar að eftirsóttum vinnustað fyrir talmeinafræðinga og átt þátt í því að

stækka þann hóp talmeinafræðinga sem þar vinna.

Talmeinafræðingar í Grafarvogi og á Kjalarnesi hafa framkvæmt málþroskaskimun á börnum í 1. bekk grunnskóla allt frá haustinu 2013. Fyrstu árin var framburðar- og málþroskaskimun lögð fyrir en haustið 2018 var ákveðið að leggja aðeins framburðarskimun fyrir en kalla eftir niðurstöðum úr Lesferli- lesskimun sem kennarar leggja fyrir 1. bekk að hausti. Í framhaldi af þessum skimunum hefur þeim börnum sem ekki ná að uppfylla ákveðin viðmið, verið vísað til talmeinafræðings í frekara framburðar- og/eða málþroskamat.

Þeir talmeinafræðingar sem tóku til starfa haustið 2020 í grunnskólum hinna þjónustumiðstöðvanna, lögðu sömu framburðarskimun fyrir og notast hefur verið við í Grafarvogi og á Kjalarnesi ásamt því að kalla eftir niðurstöðum úr Lesferli frá viðkomandi skólum. Vegna manneklu í hópi talmeinafræðinga, hefur ekki tekist að leggja skimun fyrir í öllum grunnskólum borgarinnar.

Talþjálfun

Þegar undirritaðar voru ráðnar í Miðgarð haustið 2013 var leitast við að greina og sinna ráðgjöf vegna allra barna með tal- og málþroskavanda. En þau börn sem komu í talþjálfun til að byrja með, voru að mestu leyti börn sem voru með mikil frávik í máli og/eða tali og voru að bíða eftir því að komast að í talþjálfun á stofu. Aðkoma undirritaðra var hugsuð sem brú á meðan börnin bíðu eftir því að komast að á stofu.

Haustið 2014 var ákveðið að talmeinafræðingar í Miðgarði myndu haga vinnu sinni eftir *Samkomulagi um ábyrgð talmeinaþjónustu* sem ríkið og sveitarfélög gerðu með sér vorið 2014. Í því fólst að þeim börnum sem féllu undir ábyrgð Sjúkratrygginga Íslands var vísað í talþjálfun á stofur sjálfstætt starfandi talmeinafræðinga.

Reynt hefur verið eftir fremsta megni að sinna talþjálfun þeirra barna sem falla undir viðmið sveitarfélaga en mismunandi er eftir skólum, hversu vel það hefur tekist. Í þeim skólum þar sem mikil ásókn er í þjónustu talmeinafræðinga hefur verið erfiðara um vik að sinna talþjálfun allra þeirra barna sem falla undir viðmið sveitarfélaga. Talmeinafræðingar á þjónustumiðstöðvum borgarinnar hafa unnið eftir þessu fyrirkomulagi allar götur síðan.

5. gr.

Skipting ábyrgðar á þjónustu.

Skipting ábyrgðar vegna talþjálfunar barna í leik- og grunnskóla með framburðarfrávik, málþroskafrávik og stam skal vera sem hér segir:

Sveitarfélög	Velferðarráðuneyti
Framburðarfrávik:	Framburðarfrávik:
<ul style="list-style-type: none"> • Að 3 og 4 ára börn hafi 18-23 villur á framburðarprófi. • Að 5 og 6 ára börn hafi 7-17 villur á framburðarprófi. • Að 7 ára börn og eldri hafi 7 eða færri villur á framburðarprófi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Að 3 og 4 ára börn hafi 24 villur eða fleiri á framburðarprófi. • Að 5 og 6 ára börn hafi 18 villur eða fleiri á framburðarprófi. • Að 7 ára börn og eldri hafi 8 eða fleiri villur á framburðarprófi.
Málþroskafrávik:	Málþroskafrávik:
<ul style="list-style-type: none"> • Miðað er við málþroskatölu 81 – 85. 	<ul style="list-style-type: none"> • Miðað er við málþroskatölu 80 og undir.
Stam:	Stam:
<ul style="list-style-type: none"> • Grunnskólabörn með stam og flauturmæli, vægari tilvik, 1-3%. 	<ul style="list-style-type: none"> • Grunnskólabörn með miðlungs til alvarlegt stam (> 4%). • Öll leikskólabörn með stam.

Hvað hefur áunnist?

Þegar litid er til baka á síðastliðin tæplega 10 ár sem talmeinafræðingar hafa verið starfandi á þjónustumiðstöðvum borgarinnar (nú miðstöðvum) má spyrja sig hvað hefur áunnist?

Að sjálfsögðu má alltaf gera betur og enn er því miður langt í að biðlistar eftir þjónustu talmeinafræðinga heyri sögunni til.

Það sem undirritaðum finnst helst hafa áunnist er aukin meðvitund og þekking á málefnum barna með tal- og málþroskafrávik, a.m.k. í leik- og grunnskólum í Grafarvogi og á Kjalarnesi, einkum þeirra er starfa í leikskólum og yngsta stigi grunnskóla. Þessi aukna þekking hefur einnig átt sér stað hjá samstarfsfélögum í Austurmiðstöð. Í dag er börnum mun oftár vísað til talmeinafræðinga af öðrum fagstéttum til frekari athugunar á málþroska. Aukin þekking á málefnum barna með málþroskafrávik birtist einnig í því að aðrar fagstéttir eru orðnar meðvitaðri um mismunandi birtingarmyndir frávíka í máli.

Eftir að talmeinafræðingar tóku til starfa í öðrum hverfum borgarinnar hafa undirritaðar líka áttað sig betur á því hvað hefur áunnist á þessum tæplega tíu árum en gera sér jafnfram grein fyrir því að mikið verk er enn óunnið í öðrum hverfum borgarinnar þar sem talmeinafræðingar hafa starfað um skemmi tíma.

Er það ósk undirritaðra að önnur hverfi borgarinnar fylgi í fótspor Austurmiðstöðvar varðandi mönnun í stöður talmeinafræðinga, til þess að betur verði hægt að sinna þeim börnum í leik- og grunnskólum borgarinnar sem glíma við framburðar- og/eða málþroskavanda. ■